

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ ๑

ความเป็นมาและความสำคัญของศาสตร์พระราชา

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

๑. ความหมายของศาสตร์พระราชา
๒. ความเป็นมาของศาสตร์พระราชา
๓. ความสำคัญของศาสตร์พระราชา
๔. ประเภทของศาสตร์พระราชา
๕. แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชา
๖. บทสรุป
๗. คำถามทบทวน

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อนักศึกษาเรียนจบบทนี้แล้ว นักศึกษาสามารถกระทำในสิ่งต่อไปนี้ได้

๑. อธิบายความหมายและความเป็นมาของศาสตร์พระราชา ได้อย่างถูกต้อง
๒. อธิบายความสำคัญและประเภทของศาสตร์พระราชา ได้อย่างถูกต้อง
๓. อธิบายแนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ“เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ได้อย่างถูกต้อง
๔. อธิบายแนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ“ภูมิสังคม” ได้อย่างถูกต้อง
๕. อธิบายแนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ“การสร้างคนด้วยการศึกษาและ การเรียนรู้”
๖. อธิบายแนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ หลัก ๓ ป. ได้อย่างถูกต้อง

วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนประจำบท

๑. วิธีสอน

- ๑.๑ การถามตอบ เพื่อประเมินความรู้เดิม
- ๑.๒ การระดมสมอง
- ๑.๓ การบรรยายสไลด์จากไฟล์ power point ประกอบการสอน
- ๑.๔ ร่วมอภิปรายเนื้อหา และทำแบบฝึกหัดในชั้นเรียน

๑.๕ มอบหมายคำถามทบทวนเป็นการบ้าน

๒. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๒.๑ การประเมินความรู้เดิมของนักศึกษา สอบถามนักศึกษาเพื่อประเมินความรู้เดิมของนักศึกษา ให้อาจารย์ได้ทราบปัญหาของนักศึกษา ซึ่งจะช่วยให้จัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๒.๒ การอภิปรายร่วมกันระหว่างอาจารย์และนักศึกษา อาจารย์นำนักศึกษาระดมสมองและให้ร่วมกันอภิปรายในชั้นเรียน เกี่ยวกับเรื่องศาสตร์พระราชา แนวพระราชดำริและทฤษฎีในการพัฒนาประเทศ

๒.๓ การแบ่งกลุ่มศึกษาค้นคว้า ให้นักศึกษาแบ่งกลุ่มทำงานสืบค้นความรู้จากแหล่งข้อมูลต่างๆ รวมทั้งฐานข้อมูลในระบบอินเทอร์เน็ต และนำข้อมูลที่ค้นคว้าได้มาเรียบเรียงเป็นเอกสารและนำเสนอในชั้นเรียน

๒.๔ การบรรยายและถามตอบปัญหา ให้นักศึกษาอ่านเอกสารคำสอนล่วงหน้าก่อนฟังบรรยายจากอาจารย์ในชั้นเรียน ซึ่งจะเน้นประเด็นที่นักศึกษาอ่านไม่เข้าใจ หรือสิ่งที่จำเป็นต้องยึดถือเป็นหลักในการส่งเสริมการเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้การสอน

๑. สไลด์ Power point ประกอบการสอน บทที่ ๑

๒. VDO ศาสตร์พระราชา

๓. เอกสาร หนังสือ และตำราเกี่ยวกับศาสตร์พระราชา เช่น

- ศาสตร์กษัตริย์ หลักการทรงงาน หลักการครองราชย์ แนวพระราชดำริและทฤษฎีในการพัฒนาประเทศของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร (๒๕๖๒)

- รายงานของคณะกรรมการ ขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา สภาขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศ เรื่อง “การขับเคลื่อน สืบสานศาสตร์พระราชาเพื่อการปฏิรูปประเทศ”. (๒๕๖๐).

- แนวทางการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน. (๒๕๖๐).

การวัดผลและการประเมินผล

๑. สังเกตจากความสนใจของผู้เรียน การซักถาม การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้

๒. ประเมินการอภิปราย การทำกิจกรรมในชั้นเรียน

๓. คะแนนจากการทำแบบฝึกหัด

บทที่ ๑

ความเป็นมาและความสำคัญของศาสตร์พระราชา

ผศ.แพรวภัทร ยอดแก้ว

ปฐมพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ ในวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๑๓ เพื่อแสดงถึงพระราชปณิธานในฐานะทรงเป็นผู้รับพระราชภาระแห่งบ้านเมือง ทรงมีพระราชดำรัสว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนชาวสยาม” ตลอดระยะเวลาที่ทรงครองสิริราชสมบัติ พระองค์ได้ทรงทำตามที่ได้มีพระราชดำรัสไว้อย่างจริงจัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการพัฒนาเพื่อปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ ของประชาชนชาวไทยให้เกิดความมั่นคงและมีความสุขอย่างแท้จริง ทั้งนี้สิ่งต่างๆที่พระองค์ ทรงทดลองทำ ทรงริเริ่ม และทรงแนะนำให้หน่วยงานหรือประชาชนในพื้นที่ต่างๆ ได้ก่อให้เกิด องค์ความรู้มากมายที่เรียกว่า “ศาสตร์พระราชา” หรือศาสตร์ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ซึ่งเมื่อนำมาปฏิบัติแล้วจะเกิดผลที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต จนเป็นที่ประจักษ์แก่ประชาชนชาวไทยตลอดจนนานาประเทศได้ให้การยอมรับ โดยมีหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาประเทศในทุกๆ ด้าน

ความหมายของคำว่า ศาสตร์พระราชา

“ศาสตร์พระราชา” เป็นคำที่มีการใช้กันแพร่หลายเมื่อไม่นานมานี้ ประมาณ ๔ - ๕ ปี ที่ผ่านมา จากการสืบค้นที่มาของคำว่า “ ศาสตร์พระราชา ” ไม่อาจทราบได้แน่ชัดว่า ผู้ใดใช้คำนี้ เป็นครั้งแรกเมื่อใด และใช้เนื่องในโอกาสใด อย่างไรก็ตามคำคำนี้นับว่าเป็นคำที่มีความเหมาะสมกับการนำมาใช้ให้ความหมายในกิจทั้งหลายที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทรสยามมินทรราชธิราช บรมนาถบพิตร ทรงงานเพื่อพสกนิกรชาวไทย นับตั้งแต่พระองค์ครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรไทยเป็นต้นมา จากการสืบค้นหาความหมายคำว่า “ศาสตร์พระราชา” เท่าที่มีผู้รู้ให้ความหมายไว้ในที่ต่างๆที่ผ่านมา มีดังต่อไปนี้

หม่อมราชวงศ์ดิศนัดดา ดิศกุล ได้ให้คำนิยามไว้ว่า “ศาสตร์พระราชา คือ การลงไปศึกษาเรียนรู้จากชุมชน ให้ชุมชน บอกว่าปัญหาคืออะไร ความต้องการของชาวบ้านคืออะไร พระเจ้าอยู่หัวทรงทำให้เห็นมาโดยตลอด...” (มติชนรายวัน, ๒๕๕๕: ๓๓)

พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีกล่าวในรายการ “ศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน” เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๙ โดยรัฐบาลได้น้อมนำศาสตร์พระราชามาบริหารประเทศ

เพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยประชาชนทุกคนร่วมมือกันสานต่อพระราชปณิธาน ขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนว่า “ ศาสตร์พระราชาชองพระองค์ ได้แก่ พระราชดำริ คือ แนวคิดปรัชญา และพระราชดำรัส คือ คำสอน ตักเตือน ให้สติ พระราชกรณียกิจ คือ หลักการทรงงาน รวมทั้งพระราชจริยาวัตรของพระองค์ คือ การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี แก่ปวงพสกนิกรชาวไทย ซึ่งจะยังคงอยู่คู่แผ่นดินไทยตลอดไป สามารถน้อมนำไปประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับ ตั้งแต่การประกอบกิจวัตรประจำวัน และสัมมาชีพของแต่ละบุคคล ไปจนถึงการบริหาร ราชการแผ่นดิน เพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวทางให้กับรัฐบาลและข้าราชการทุกคน ”

“ทั้งนี้ ศาสตร์พระราชายังได้รับการยกย่องในเวทีระดับโลกและสอดคล้องกับวาระของโลก คือ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ (SDGs ๒๐๓๐) คือ อีก ๑๐ ปีข้างหน้า ได้แก่ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรที่พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยมากกว่า ๔๐ ปี และได้รับการเชิดชูสูงสุดจากองค์การสหประชาชาติ โดยนายโคฟี อันนัน เลขาธิการองค์การสหประชาชาติ ได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ เนื่องจากเห็นว่าเป็นปรัชญาที่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันในตนเองสู่ชุมชน สู่สังคมในวงกว้างขึ้นในที่สุด โดยองค์การสหประชาชาติได้สนับสนุนให้ประเทศต่างๆ ที่เป็นสมาชิกทั่วโลก ได้ยึดถือเป็นแนวทางสู่การพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน ตลอดระยะเวลากว่า ๒ ปี ที่ผ่านมา รัฐบาลได้ส่งเสริมให้ประชาชนได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ ในหลายรูปแบบ เช่น การจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ สร้างความเข้มแข็ง ให้กับครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันสังคมที่เล็กที่สุด แต่เป็นสถาบันที่มีความสำคัญที่สุด เพราะเป็นหน่วยสังคมแรกที่เลี้ยงดูอบรมสั่งสอนและหล่อหลอมชีวิตของคนในครอบครัว เป็นแหล่งผลิตคนเข้าสู่สังคมต่อไป”

ศาสตราจารย์กิตติคุณวิชฌุ เครืองาม รองนายกรัฐมนตรีได้ให้ความหมายศาสตร์พระราชา ไว้ว่า ศาสตร์พระราชา หมายถึง องค์ความรู้สำคัญที่ทรงศึกษา สั่งสม พัฒนา เพื่อการพัฒนาประเทศให้ประชาชนอยู่ดีกินดี มีความสงบสุข ตั้งอยู่บนพื้นฐานของกิจที่ทรงทำคำที่ทรงแนะ/สอนจากพระราชประสงค์ ๓ มิติ คือ มิติที่ ๑ ศาสตร์แห่งการพัฒนา มิติที่ ๒ ศาสตร์แห่งความประพฤติ การครองตนในสังคมอย่างสงบสุข มิติที่ ๓ ศาสตร์แห่งการอยู่ร่วมกัน ประองตองและสงบสุข ซึ่งมีพื้นฐานมาจาก ๓ ป. ได้แก่ ปฏิบัติ ปรีชาดี และปฏิเวธ... (ปาฐกถาพิเศษ “ศาสตร์พระราชา ศาสตร์แห่งแผ่นดิน” ณ ห้องประชุมราชโอรส สถาบันพระปกเกล้า วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐)

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งไม่ได้กำหนดเป็นคำเต็มของคำว่า “ ศาสตร์พระราชา ” จึงได้ค้นหาแยกเป็น ๓ คำ คือ คำว่า “ ศาสตร์ ” คำว่า “ พระ ” และ คำว่า “ ราชา ” ซึ่งมีความหมายดังนี้

ศาสตร์ : ระเบียบวิชาความรู้

พระ : ใช้ประกอบหน้าคำอื่นแสดงความยกย่อง

ราชา : พระเจ้าแผ่นดิน , พระมหากษัตริย์

รวมความหมายของพจนานุกรมจึงมีความหมายว่า “ระเบียบวิชาความรู้ของพระมหากษัตริย์”

ศาสตร์ของพระราชาราช คือ องค์ความรู้ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และผ่าน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ศาสตร์ของพระราชาราชครอบคลุมเรื่องน้ำ ป่าไม้ ดิน การเกษตร การส่งเสริมอาชีพ สาธารณสุข สวัสดิการสังคม การศึกษา การคมนาคม การสื่อสาร สิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ นวัตกรรม และเศรษฐกิจพอเพียง อาจกล่าวได้ว่า ศาสตร์ของพระราชาราชเป็นองค์ความรู้ที่ช่วยเกื้อหนุนชีวิตความเป็นอยู่ในทุกด้านของพสกนิกรของ พระองค์ และเป็นแนวทางในการพัฒนาและการบริหารประเทศแบบยั่งยืน ศาสตร์ของพระราชาราชเป็น องค์ความรู้ที่ได้สะสมและพัฒนาเป็นลำดับขั้นตอนมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลายาวนานถึง ๗๐ ปี ศาสตร์ ของพระราชาราชเป็นศาสตร์ที่ทันสมัย มีศูนย์กลางการเรียนรู้และการแก้ไขปัญหาอยู่ที่การพัฒนาคน และการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืนบนพื้นฐานของความพอเพียง (คณะกรรมการโครงการเฉลิมพระเกียรติ ของสถานิติบัญญัติแห่งชาติ: ๒๕๖๐, ๓๐๒)

เมื่อประมวลสิ่งต่างๆที่พระองค์ทรงกระทำ รวมถึงความหมายจากผู้ที่ได้นำเสนอในตอนต้น แล้วนำมาประกอบเป็นความหมายของคำว่า “ศาสตร์พระราชาราช” จึงสรุปได้ว่า ศาสตร์พระราชาราช หมายถึง ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถ บพิตร ที่ได้พระราชทานผ่านวิธีการต่างๆ ด้วยความมุ่งหมายที่จะพัฒนา ป้องกันหรือแก้ไขปัญหาเพื่อ ประโยชน์สุขแก่เหล่าพสกนิกรและส่งผลถึงมนุษยชาติทั้งปวง ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง สันติ สุข และยั่งยืน

ความเป็นมาของศาสตร์พระราชาราช

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงครองราชย์เป็น พระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรไทย เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๔๘๙ ซึ่งหลังจากพระองค์ทรง ครองราชย์พระองค์ได้ทรงเปลี่ยนสาขาการศึกษาจากสาขาวิศวกรรมศาสตร์มาเป็นทรงศึกษาด้าน กฎหมายและรัฐศาสตร์ ในพ.ศ. ๒๔๘๙ แสดงถึงการเตรียมพระองค์ด้านวิชาความรู้เพื่อให้สอดคล้อง กับพระราชภารกิจที่จะมีขึ้นในฐานะพระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อทรงนำหลักการทาง

วิชาการที่เกี่ยวข้องกับทางการปกครองการบริหารและกฎหมายมาใช้ประโยชน์ นอกจากนั้นพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังประเทศต่างๆ หลายประเทศ เพื่อทรงทราบลักษณะการดำเนินการของประเทศต่างๆ ซึ่งอาจวิเคราะห์ได้ว่าพระองค์พระราชประสงค์ที่จะศึกษาสภาพความเป็นอยู่การปกครองรวมถึงวิธีการที่ประเทศต่างๆดำเนินการให้ในการดำรงอยู่ของประชาชนในประเทศนั้นๆ เพื่อใช้ประโยชน์สำหรับเมืองไทยต่อไป เมื่อเสด็จนิวัติพระนครและประกอบพระราชพิธีพระบรมราชาภิเษกเมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๙๓ พระองค์ได้มีพระปฐมบรมราชโองการในพระราชพิธีว่า “..เราจะครอง แผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม..” ซึ่งในช่วงแห่งการครองราชย์ของพระองค์ก็ได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อสนองพระปฐมบรมราชโองการนี้ตลอดระยะเวลา ๗๐ ปีแห่งการครองราชย์

ลักษณะที่ทรงดำเนินการ

ลักษณะของกิจที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงดำเนินการเพื่อให้สกนิกรของพระองค์มีความเป็นอยู่ที่ดี อาจแบ่งได้เป็น ๓ ลักษณะ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร : ๘-๙) ดังนี้

๑. การสอนหรือชี้แนะ

ตลอดระยะเวลาของการครองราชย์ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้ทรงใช้โอกาสต่างๆในการปลูกฝังความรู้ คุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม ปลูกฝังความคิด การประพฤติปฏิบัติตน การสร้างศักยภาพ การส่งเสริมความเป็นไทย สร้างความรักความสามัคคี ปลูกฝังความรักชาติ โดยผ่านพระบรมราโชวาท พระราชดำรัส โดยเฉพาะพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาของทุกปี การสร้างสถานศึกษา การมอบทุนการศึกษา การให้หลักการ ทำงาน การสร้างศูนย์เรียนรู้ คือ “ศูนย์ศึกษาการพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ” หนังสือพระราชนิพนธ์ หนังสือพระราชนิพนธ์แปลและบทเพลงพระราชนิพนธ์ รวมถึงการครองตนเป็นแบบอย่าง เพื่อสร้างเสริมให้สังคมไทยมีความเป็นอยู่อย่างปกติสุขและสามารถพัฒนาในด้านต่างๆได้ดี

๒. การแก้ปัญหา

สำหรับปัญหาที่เกิดขึ้นในทางกายภาพตามสภาพภูมิประเทศ สิ่งแวดล้อมและสังคม พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงนำปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาพิจารณาแก้ไข โดยผ่านโครงการต่างๆ กว่าสี่พันโครงการ ครอบคลุมการแก้ไขปัญหาในด้าน น้ำ ดิน ป่า สิ่งแวดล้อม สุขภาพ การประกอบอาชีพ พลังงาน การจราจร การสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์หรือนวัตกรรมใหม่ โดยนำองค์ความรู้ในด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องมาประกอบพระบรมราชวินิจฉัย ใช้วิธีการที่

เหมาะสมทั้งเชิงวิชาการในการแก้ปัญหาและรวมถึงวิธีการทางด้านสังคม เพื่อให้สามารถแก้ไข
ปัญหาได้ โดยไม่ก่อให้เกิดปัญหาด้านสังคมตามมา รวมถึงการสร้าง “ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอัน
เนื่องมาจากพระราชดำริ” ต่างๆ เพื่อการถ่ายทอดความรู้ต่อไป

๓. การให้ความยั่งยืน

นอกจากทรงใช้วิธีการสอนหรือทรงชี้แนะเพื่อสร้างสังคมที่ดีและทรงแก้ไขเฉพาะกรณี
แล้ว ยังทรงค้นคว้าหาหลักการและวิธีการที่จะสร้างความยั่งยืนให้แก่พสกนิกร เพื่อให้สามารถดำรง
ชีพได้ดีในสภาวะปกติ และไม่ตกอยู่ในภาวะอันตรายร้ายแรง หากในอนาคตมีภัยจากภาวะที่ประเทศ
ไทยไม่อาจควบคุมได้ พสกนิกรทั้งหลายจะได้ไม่มีความเดือดร้อน และสามารถดำรงชีพได้อย่างมั่นคง
และยั่งยืน โดยได้พระราชทานหลักการสำคัญ ๒ อย่าง ได้แก่ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ซึ่งผู้ได้รับ
ประโยชน์โดยตรง คือ เกษตรกร ผู้ได้รับประโยชน์โดยอ้อม คือ ผู้บริโภคทุกๆ ไป และ “ปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งใช้ได้กับพสกนิกรทุกสาขาอาชีพ โดยประชาชนต่างๆทั่วโลกอาจนำไปใช้
ประโยชน์ได้ด้วย

ความสำคัญของศาสตร์พระราช

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ ทรงให้
ความสำคัญด้าน “การพัฒนาคน” ด้วยการศึกษายเป็นอย่างมาก โดยทรงพัฒนาด้านการศึกษา ทั้งใน
ระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนมาโดยตลอด เพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชนอย่างทั่วถึง แม้แต่ผู้
ที่ด้อยโอกาสและสถานที่ห่างไกล ทั้งที่เป็นชาวไทยภูเขาหรือประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นชายแดน
ห่างไกลการคมนาคม โดยการพระราชทานพระราชทรัพย์ร่วมสร้างโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
เพื่อสอนหนังสือแก่พี่น้องประชาชนเหล่านั้นโดยพระราชทานนามว่า “โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์”
ทรงสร้าง “โรงเรียนร่มเกล้า ” ในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดารและในพื้นที่ปฏิบัติการของผู้มีอุดมการณ์
ทางการเมือง ทรงตั้ง “โรงเรียนราชประชานุเคราะห์” สำหรับบุตรธิดาของผู้ป่วยเป็นโรคเรื้อนให้ได้มี
โอกาสได้เรียนและไม่ถูกรังเกียจและอีกหลายโรงเรียนที่จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย และ
ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของพสกนิกรชาวไทย

ศาสตร์พระราชฯ จึงเป็นศาสตร์ที่ครอบคลุมถึงเรื่อง เอกลักษณ์ของชนชาติไทย เช่น การอ่อน
น้อม ถ่อมตน การเป็นสุภาพชน ความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งเป็นคุณงามความดีของ
คนไทยที่บรรพชนไทยได้ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาทรงให้ข้อคิดการประพฤติปฏิบัติตน อย่าคบคนด้วย
ฐานะ คบคนด้วยความดี มีมิตรภาพด้วยความรักความผูกพัน และขอให้มีความกตัญญูรู้คุณต่อบิดา
มารดา ผู้มีพระคุณ ประเทศชาติและพระมหากษัตริย์ ถ้าทุกคนปฏิบัติตนตามศาสตร์ของพระราชฯ

แล้ว ก็จะเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ประเทศชาติก็จะมีแต่คนดี และทำให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้า การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อมุ่งให้เกิดภูมิคุ้มกันและมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสมเกิดความสมดุลและยั่งยืน

ดังนั้น “ศาสตร์พระราชา” เป็นเสมือนองค์ความรู้ที่อยู่คู่แผ่นดินไทย รวมทั้งแนวคิดหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้พระราชทานไว้กว่า ๔๐ ปีที่ผ่านมา เพื่อให้ประชาชนชาวไทยนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองและครอบครัว ให้มีภูมิคุ้มกันที่มั่นคงในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ซึ่งล้วนมุ่งให้ประชาชนทุกคนปฏิบัติตนเป็น “คนดี” ทั้งคิดดี พูดดี ทำดี ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม สุจริต มีวินัย และมีความสามัคคีซึ่งกันและกัน เพื่อร่วมกันพัฒนาประเทศชาติบ้านเมืองให้มีความเจริญก้าวหน้า เป็นปึกแผ่นมั่นคงตลอดไป

“ศาสตร์พระราชา” ได้รับการยกย่องในเวทีระดับโลกและสอดคล้องกับ “วาระของโลก ” คือ เป้าหมาย “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ขององค์การสหประชาชาติ (SDG๒๐๓๐) คือ ๑๐ ปีข้างหน้า นี้ ได้แก่ “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยมากกว่า ๔๐ ปี และได้รับการเชิดชูสูงสุดจากองค์การสหประชาชาติ โดยนายโคฟี อันนัน เลขาธิการองค์การสหประชาชาติ ได้ทูลเกล้าถวายรางวัล “ความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์” เมื่อ ๑๐ ปีที่ผ่านมา เนื่องจากเห็นว่าเป็นปรัชญาที่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันในตนเอง สู่ชุมชน สู่สังคมในวงกว้างขึ้นในที่สุด โดยองค์การสหประชาชาติได้สนับสนุนให้ประเทศที่เป็นสมาชิกทั่วโลก ได้ยึดถือเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน (มล.ปนัดดา, ๒๕๖๐)

ประเภทของศาสตร์พระราชา

คณะกรรมการการศึกษาปรัชญาทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา (๒๕๖๐: ๑๔-๑๑๕) ได้วิจัย เรื่อง ศาสตร์พระราชา แล้วสรุปเกี่ยวกับการจัดประเภทของศาสตร์พระราชาได้ ๓ ประการ

๑. แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชา ประกอบด้วย

- ๑.๑ แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”
- ๑.๒ แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ “ภูมิสังคม”
- ๑.๓ แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ “การสร้างคนด้วยการศึกษาและ การเรียนรู้”
- ๑.๔ แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ หลัก ๓ ป.
- ๑.๕ แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ “หลักการทรงงาน ๒๓ ข้อ”

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ได้ทรงงานเพื่อความ เป็นอยู่ที่ดีของเหล่าพสกนิกร มีอยู่อย่างมากมาย เป็นเวลายาวนานกว่าพระมหากษัตริย์องค์ใด ใน ราชวงศ์จักรี การนำพระราชกรณียกิจต่างๆที่ทรงประกอบขึ้น เพื่ออธิบายให้เห็นเป็นภาพที่ชัดเจน สามารถดำเนินการได้ในมิติต่างๆ ดังนี้

๑.๑ แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชชาติโดยมิติ “ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ”

หนึ่งในหลักการที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรได้ พระราชทานเพื่อการแก้ไขปัญหาในด้านต่างๆของประเทศ ที่ถือเป็นวิธีการแห่งศาสตร์พระราชชาติ คือ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” โดยมีความเป็นมาและสาระสำคัญ ดังนี้ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เป็น ยุทธศาสตร์พระราชทานให้แก่หน่วยงานต่างๆ ซึ่งเป็นที่ได้รับการยอมรับในการเผยแพร่และเป็น ที่เข้าใจกัน คือ เป็นกรณีที่พระองค์ได้พระราชทานให้แก่หน่วยงานที่ปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดน ภาคใต้ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการยึดถือปฏิบัติในการดำเนินงาน แต่ยุทธศาสตร์นี้เป็นที่ทราบกันว่า เป็นพระอัจฉริยภาพที่พระองค์ได้ทรงปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้แก่เหล่าข้าราชการใต้เบื้องพระยุคลบาท ได้ประจักษ์ถึงผลสัมฤทธิ์แห่งยุทธศาสตร์นี้มาเป็นเวลานานแล้ว โดยจะเห็นได้จากพระราชกรณียกิจใน การทรงงานต่างๆ เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไป

จากพระราชกรณียกิจในการที่จะเสด็จพระราชดำเนินไปทรงแก้ปัญหาในสถานที่ต่างๆ พระองค์จะทรงศึกษาเพื่อทรงทราบข้อมูลก่อน เมื่อได้ข้อมูลพอสมควรก็จะเสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่ พื้นที่ โดยจะเห็นว่าทรงงานของพระองค์ในพื้นที่นั้น ในพระหัตถ์จะมีแผนที่ ดินสอ เพื่อทรง เปรียบเทียบในพื้นที่จริง หากไม่ถูกต้องจะทรงแก้ไขเพิ่มเติมข้อมูลหรือเป็นการกำหนดจุดพิกัดต่างๆ ไว้ใช้ประโยชน์ ที่สำคัญทรงใช้กล้องถ่ายรูป บันทึกภาพในสถานที่จริงและอาจทรงใช้กล้องส่องทางไกล ร่วมด้วย ตลอดจนการที่พระองค์ทรงสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากข้าราชการที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะจะ ทรงสอบถามจากประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน เพื่อนำไปประกอบพระราช วินิจฉัยในการแก้ไขปัญหา การเข้าไปทรงงานในพื้นที่จึงเป็นกรณีที่พระองค์ทรงเก็บข้อมูล ทั้งทางด้าน กายภาพและข้อมูลทางด้านสังคม ในอีกทางหนึ่งก็จะเป็นการสร้าง ความเข้าใจแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของ ฝ่ายราชการ ผู้ปฏิบัติการ รวมถึงทรงสอบถามข้อมูลจากประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการ แก้ไขปัญหา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าทรงดำเนินการเพื่อการ “เข้าใจ” และขณะเดียวกันก็เป็นการ “เข้าถึง” ด้วย และหลังจากนั้น จึงเป็นการเข้าแก้ไขปัญหาตามที่พระองค์ได้ทรงกำหนดแนวทาง คือ การ “พัฒนา” ดังตัวอย่างที่มีอยู่อย่างมากมาย สรุปได้ดังนี้

เข้าใจ : ทำอะไรต้องเข้าใจปัญหา เข้าใจหนทางแก้ไข เข้าใจกระบวนการจัดการ และปรับ ความเข้าใจระหว่างผู้ให้ ผู้รับเสียก่อน ให้เข้าใจซึ่งกันและกัน

เข้าถึง : เมื่อเข้าใจระหว่างกันทุกประการครบถ้วนแล้ว ต้องเข้าถึงการกระทำ สร้างความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง เข้าถึงเครื่องมือเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ และความสัมพันธ์ร่วมใจร่วมใจของผู้ปฏิบัติ ร่วมมือร่วมไม้กันทำงาน

พัฒนา : เมื่อต่างฝ่ายต่างเข้าใจกันแล้ว เข้าถึงกันแล้ว การพัฒนาที่จะดำเนินการไปอย่างไร ยั่งยืน ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการเมือง หากแต่นำไปสู่ความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน

๑.๒ แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชชาติโดยมิติ “ ภูมิสังคม ”

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริขึ้นในภูมิภาคต่างๆ เพื่อค้นคว้าวิจัยแสวงหารูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพ “ ภูมิสังคม ” ซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งสภาพพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของผู้คน จุดประสงค์หนึ่งในการจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ คือ การศึกษา ทดลอง แนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการ เห็นได้จากการนำหน่วยงานต่างกอง ต่างกรม ต่างกระทรวงมาทำงานเป็นคณะร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เป็นการผสมผสานความร่วมมือร่วมใจในการทำงานเพื่อประชาชน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลัก ถือเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ติดต่อสื่อสาร ระหว่างบุคคล ๓ กลุ่ม คือ นักวิชาการ นักปฏิบัติ และประชาชน

๑.๓ แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชชาติโดยมิติ “ การสร้างคนด้วยการศึกษาและการเรียนรู้ ”

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงให้ความสำคัญกับการศึกษาและการเรียนรู้ของประชาชน โดยเฉพาะประชาชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ฉะนั้น การดำเนินงานทางด้านการศึกษาของพระองค์จะทรงมุ่งเน้นการอุดหนุนว่างทางการศึกษาที่ภาครัฐ อาจจัดบริการทางการศึกษาเข้าไปยังไม่ถึง เช่น ในพื้นที่ที่มีปัญหาทางความมั่นคง พระองค์ก็จะทรงดำริให้มีระบบการศึกษาที่ดำเนินการเป็นการเฉพาะอย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตามการศึกษาในระบบโรงเรียน หรือการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น พระองค์ก็ทรงส่งเสริมการศึกษาหรือวิจัยงานต่างๆ ที่ก่อประโยชน์แก่ ประเทศชาติในสาขาต่างๆ ในหลายด้าน ทรงก่อตั้งทุน การมอบทุน มอบรางวัลในสาขาต่างๆ หลายสาขา นอกจากการศึกษาในระบบโรงเรียนแล้ว พระองค์ได้ทรงมีพระราชดำริให้ดำเนินการด้านการศึกษา นอกกรอบและการศึกษาตามอัธยาศัย และโครงการตามพระราชดำริต่างๆ ด้วย ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. การศึกษาในระบบโรงเรียน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระราชทาน พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ และทรงริเริ่มก่อตั้งโรงเรียนต่างๆทั้งในกรุงเทพฯ และพื้นที่ห่างไกล โดยมีตัวอย่างของการจัดตั้งโรงเรียนที่เป็นการศึกษาในระบบได้ ดังนี้

๑.๑ โรงเรียนวังไกลกังวล ตั้งขึ้นโดยพระบรมราชานุญาตในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อานันทมหิดล เมื่อ พ.ศ.๒๔๘๑ และพระองค์ทรงพัฒนาต่อมาเพื่อให้การศึกษาแก่บุตรหลานของเจ้าหน้าที่ผู้รักษาวังไกลกังวล

๑.๒ โรงเรียนราชประชาสมาสัย เริ่มเปิดสอนตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๐๖ โดยพระองค์พระราชทาน เงินทุนจำนวน ๑ ล้านบาท ให้มูลนิธิราชประชาสมาสัยเป็นทุน เพื่อให้บุตรธิดาของผู้ป่วยที่เป็นโรคเรื้อน ใช้เป็นสถานที่เล่าเรียน

๑.๓ โรงเรียน ภ.ป.ร.ราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งเดิมคือโรงเรียนราชวิทยาลัย ตั้งขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ มีวัตถุประสงค์ในการฝึกอบรมนักเรียนให้มีความรู้ เพื่อไปศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยในยุโรป ต่อมาให้รวม โรงเรียนราชวิทยาลัยกับโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเข้าด้วยกันอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ พระราชทานนาม ว่า “ โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย ”

๑.๔ โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ เป็นโรงเรียนที่สร้างให้ลูกหลานชาวไทยภูเขา ประชาชนที่อยู่ชายแดนห่างไกลการคมนาคม ได้มีโอกาสเรียนรู้หนังสือไทย ขนบธรรมเนียมประเพณี และ วัฒนธรรมไทย เป็นการสร้างสำนึกของความเป็นคนไทยมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีผลต่อความมั่นคงและความปลอดภัยของชาติ

๑.๕ โรงเรียนร่มเกล้า ซึ่งมุ่งเปิดโอกาสให้เยาวชนที่อยู่ในพื้นที่ปฏิบัติการของผู้มีอุดมการณ์ ที่แตกต่างทางการเมืองและชาติโอกาสของการศึกษา

๑.๖ โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ เป็นโรงเรียนที่พระองค์ทรงมีพระกรุณาโปรดเกล้าให้สร้างโรงเรียนที่มีความต้องการช่วยเหลือเร่งด่วนต่างๆ

เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๖ เกิดมหาวาตภัยภาคใต้ ที่แหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ทรงพระกรุณาพระราชทานพระราชทรัพย์ ส่วนพระองค์ และเงินที่มีผู้บริจาคโดยเสด็จพระราชกุศลให้แก่กระทรวงศึกษาธิการ สร้างโรงเรียน ประชาบาลที่ถูกพายุพัดพังรวม ๑๒ โรงเรียนใน ๖ จังหวัดภาคใต้ พระราชทานชื่อว่า โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๑ และ ๒ ที่จังหวัดกระบี่ โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๓ ที่จังหวัดชุมพร โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๔ , ๕ , ๖ , ๗ , ๘ ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๙ , ๑๐ ที่จังหวัดนราธิวาส โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๑๑ ที่จังหวัดสงขลา และโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๑๒ ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น และได้มีการก่อตั้งโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ โดยมูลนิธิราชประชานุเคราะห์เรื่อยมา

ปัจจุบันมีโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ จำนวน ๔๔ แห่ง ทั่วประเทศ นอกจากนั้น พระองค์ยังทรงมีพระราชดำริให้มีโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจน เพื่อสงเคราะห์ เด็กยากจน ซึ่งขาดที่พึ่งและเด็กในถิ่นทุรกันดารให้ได้รับการศึกษาตามควรแก่สภาพด้วย

๒. การศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีพระราชดำริเกี่ยวกับ การศึกษานอกระบบเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๘ – ๒๕๑๙ ด้วยทรงเห็นว่ามิบุคคลจำนวนมากขาดโอกาสทางการศึกษา ทรงริเริ่มโครงการต่างๆที่เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนหลายโครงการ เพื่อให้การศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาให้มีความรู้และความสามารถประกอบสัมมาชีพอย่างมีความสุข มีปัญญา สามารถดำรงชีวิตและปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเป็นสุขและมั่นคง อาทิ

๒.๑ จัดตั้งศาลารวมใจ เพื่อใช้เป็นห้องสมุดประจำหมู่บ้าน สำหรับประชาชนเข้าไปศึกษา หาความรู้เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ และหนังสือ ประเภทต่างๆที่มีเนื้อหาสาระอ่านเข้าใจง่าย

๒.๒ โรงเรียนพระดาบส เป็นโรงเรียนที่เกิดขึ้นภายใต้โครงการพระดาบส ซึ่งโครงการได้มีขึ้น ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๙ โดยได้จดทะเบียนเป็นโรงเรียนเมื่อ พ.ศ.๒๕๓๒ ในนาม “ โรงเรียนผู้ใหญ่ พระดาบส” เป็นโรงเรียนสำหรับฝึกวิชาชีพดำเนินการเป็นแบบอาศรมพระดาบส เป็นศูนย์กลาง ประสิทธิ์ประสาทวิชาทุกสาขา เพื่อเป็นวิทยาทานแก่บุคคลทั่วไป โดยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างครู กับศิษย์ คุณวุฒิของผู้สำเร็จการศึกษาไม่ต้องเทียบกับทางราชการ เพียงแต่ให้ประกอบอาชีพได้เท่านั้น

๒.๓ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อเป็นศูนย์รวมของการศึกษาค้นคว้า ทดลอง วิจัย และแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนาด้านต่างๆที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและการประกอบอาชีพของราษฎรที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคนั้นๆ ปัจจุบันศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริมี ๖ ศูนย์กระจายอยู่ใน ๔ ภาค ได้แก่

- ก) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดฉะเชิงเทรา
  - ข) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี
  - ค) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดจันทบุรี
- ภาคเหนือ
- ง) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- จ) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร
- ภาคเหนือ

ฉ) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส

๓. โครงการพระราชดำริต่างๆ อาทิเช่น

๓.๑ โครงการอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ ดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๒๔ เป็นโครงการ จัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ เพื่อพัฒนาชาวเขาเผ่าแม้วและเผ่ากะเหรี่ยง อำเภอจอมทอง จังหวัด เชียงใหม่ จำนวน ๑๑ หมู่บ้าน

๓.๒ โครงการพัฒนาชุมชนตำบลบ้านจันทร์ ซึ่งดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๒๔ เป็นการ จัด การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน ๑๒ ห้องเรียน โดยจัดหนังสือหมอนเวียนทุกหมู่บ้าน และ จัด การศึกษาผู้ใหญ่ระดับ ๓ - ๔ ทางวิทยุและไปรษณีย์ จัดอบรมกลุ่มแม่บ้านและจัดโครงการศึกษาวิชาชีพ เคลื่อนที่สู่ชนบท เพื่อพัฒนาชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง อ าเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

๓.๓ โครงการพัฒนากลุ่มห้วยแม่เพรียง เป็นโครงการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานและจัดสอนวิชาชีพระยะสั้น จัดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน จัดกลุ่มสนใจและจัดโสตทัศนศึกษาให้ราษฎร อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี และอีกหลายๆโครงการที่เน้นสร้างโอกาส ให้แก่ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล ได้พัฒนาตนเองด้วการศึกษา

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ยังมีพระราชปรารภว่า

“...การเรียนรู้เรื่องราวและวิชาการสาขาต่างๆโดยกว้างขวาง จะก่อให้เกิดความรู้ ความคิด และความฉลาด ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดสำหรับชีวิต ทุกคนควรมีโอกาสที่จะศึกษาเมื่อต้องการ หรือพอใจจะเรียนรู้เรื่องใด สามารถค้นหาอ่านได้โดยสะดวก...”

จึงมีพระราชดำริให้จัดทำโครงการ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (พระราชดำริ พ.ศ.๒๕๐๖) โดยมีการศึกษาทดลองและกระทำอย่างรอบคอบ แบ่งวิทยาการออกเป็น ๔ สาขาวิชา คือ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ นับเป็นการพัฒนาวิชาการที่สำคัญยิ่งในวงการศึกษา ตลอดจนพระราชทานพระราชทรัพย์ ส่วนพระองค์ให้ตั้งเป็นมูลนิธิต่างๆ เช่น มูลนิธิภูมิพล มูลนิธิอานันทมหิดล มูลเล่าเรียนหลวง (King’s Scholarship) (พระราชดำริ พ.ศ.๒๕๐๘) มูลการศึกษาสงเคราะห์ในมูลนิธิราชประชา นุเคราะห์ (พ.ศ.๒๕๑๔) มูลมูลนิธิราชประชาสามัคคีในพระบรมราชูปถัมภ์ มูลนวฤกษ์ นอกจากนี้ ยังมีทุนการศึกษาพระราชทานแก่นักเรียนเฉพาะกรณีที่พระราชทานในโอกาสต่างๆเป็นจำนวนมาก ซึ่งแสดงถึงพระอัจฉริยภาพสายพระเนตรอัน กว้างไกล และน้ำพระทัยเมตตาที่มีต่อพสกนิกร ของพระองค์ในด้านการศึกษา จะเห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงให้ความสำคัญกับการศึกษาของพสกนิกรในทุกหมู่เหล่า โดยเฉพาะเยาวชนที่อยู่ห่างไกล ขาดแคลน และด้อยโอกาสทางสังคม โดยนอกจากจะส่งเสริมในด้านการศึกษาในระบบการศึกษา และนอกระบบ การ ศึกษา ซึ่งเป็นไปตามความเหมาะสม

กับสภาพพื้นที่และสภาพการณ์หรือภูมิสังคมแล้ว ยังทรงให้ความสำคัญพระราชหฤทัยในการส่งเสริมการศึกษาในทุกๆ ระดับอย่างเหมาะสมด้วย

๑.๔ แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชชาติโดยมิติ “หลัก ๓ ป.”

ศาสตราจารย์กิตติคุณวิชญ์ เครื่องาม กล่าวไว้ว่า หลัก ๓ ป. ได้แก่ ปฏิบัติ ปรีชา และปฏิเวธ (สำนักกรรมการ ๑ สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๖๐: ๓๐-๓๒) ซึ่งมีความหมายดังนี้

๑) **ปฏิบัติ** ทรงทำให้เห็นเป็นประจักษ์ในด้านการปฏิบัติไม่ว่าจะทรงงานปฏิบัติในด้าน การทรงงานเพื่อแก้ไขปัญหาแก่พสกนิกร การพัฒนาด้านต่างๆ การสร้างหรือประดิษฐ์สิ่งใหม่ขึ้น ไปจนถึง การปฏิบัติในการครองพระองค์ในฐานะพ่อของแผ่นดิน หรือพระราชจริยวัตรที่มีต่อสมเด็จพระศรีนรินทรบรมราชชนนี สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร สมเด็จพระพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ได้ทรงปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับทุกคน รวมถึงในส่วนที่เป็นการครองพระองค์ในด้านการใช้จ่าย การใช้สิ่งของให้มีประโยชน์สูงสุด ไม่ได้มีความฟุ่มเฟือยหรือหรูหรา ทรงดำรงตนอย่างสมถะ นับเป็นแบบอย่างในทางปฏิบัติให้แก่พสกนิกรได้อย่างแท้จริง

๒) **ปรีชา** ทรงสอนให้เรียนตามที่ทรงสอนและสามารถทำได้จริง โดยในส่วนของปรีชา เป็น การให้ความสำคัญในการศึกษาสำหรับเยาวชนและประชาชนโดยทั่วไป ที่ได้พระราชทานผ่านพระราชดำริในการตั้งสถานศึกษา หรือแหล่งเรียนรู้ต่างๆ การพระราชทานพระบรมราโชวาท พระราชดำรัส การพระราชทานหลักการทั้งในด้านวิชาความรู้ การปลูกฝังด้านคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม การทรงสอนผ่านหนังสือพระราชนิพนธ์ การปลูกความรักชาติผ่านบทเพลงพระราชนิพนธ์ หรือทรงฟื้นฟูและ อนุรักษ์ด้านประเพณี วัฒนธรรมไทย รวมถึงทรงสอนผ่านพระราชจริยวัตรของพระองค์ด้วย ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่ต้องมีประโยชน์ต่อประชาราษฎร์ และประเทศชาติเป็นส่วนรวม

๓) **ปฏิเวธ** ผลจากการกระทำ แสดงให้เห็นผลเป็นที่ประจักษ์เพื่อขับเคลื่อนศาสตร์พระราชชาติออกไปสู่ประชาชน ทั้งในส่วนของปฏิบัติและปรีชา ที่ได้ทรงนำมาตลอดอย่างต่อเนื่องยาวนานตลอดพระชนม์ชีพ ได้แสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์โดยทั่วไปถึงผลดีแห่งการที่ทรงกระทำโดยในส่วนที่เป็น ที่ประจักษ์ชัดเจนมากคือ โครงการต่างๆที่พระองค์ทรงริเริ่มและแก้ไขปัญหาให้แก่พสกนิกรทั่วประเทศ รวมถึงการที่ภาคส่วนต่างๆ และประชาชนที่ได้น้อมนำเอาแนวพระราชดำริไปปฏิบัติก็จะประจักษ์ แก่ตนเองถึงผลที่เกิดขึ้นกับตนเอง หลังการนำไปปฏิบัติ ทั้งในส่วนของประชาชนโดยทั่วไป และ ในภาคธุรกิจที่ได้น้อมนำแนวทางที่พระองค์ได้พระราชทานทั้งในส่วนองเกษตรทฤษฎีใหม่ และปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

๑.๕ แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชชาโดยมิติ“หลักการทรงงาน ๒๓ ข้อ”

ความรู้ ความเข้าใจหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทำให้ภาคส่วนต่างๆ เห็นคุณค่าและยึดถือเป็นแนวปฏิบัติในการเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาท เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ และขยายไปสู่การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งสร้าง “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” สืบไป หลักการทรงงาน ๒๓ ข้อ มีดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๑: ๖-๓๕)

๑. ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ
๒. ระเบิดจากข้างใน
๓. แก้ปัญหาจากจุดเล็ก
๔. ทำตามลำดับขั้น
๕. ภูมิสังคม
๖. ทรงมีวิธีคิดอย่างองค์รวม (Holistic) หรือมองอย่างครบวงจร
๗. ไม่ติดตำรา
๘. ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด
๙. ทำให้ง่าย
๑๐. การมีส่วนร่วม
๑๑. ประโยชน์ส่วนรวม
๑๒. บริการที่จุดเดียว
๑๓. ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ
๑๔. ใช้ธรรมชาติปราบธรรมชาติ
๑๕. ปลุกป่าในใจคน
๑๖. ขาดทุนคือกำไร
๑๗. การพึ่งตนเอง
๑๘. พออยู่ พอกิน
๑๙. เศรษฐกิจพอเพียง
๒๐. ความซื่อสัตย์ สุจริต จริ่งใจต่อกัน
๒๑. ทำงานอย่างมีความสุข
๒๒. ความเพียร
๒๓. รู้ รัก สามัคคี

หลักการสอนของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรพระองค์ จะทรงเน้นการปฏิบัติให้ลูกศิษย์ดู และจงใจให้มาสนใจเอง ไม่เคยทรงสั่งหรือทรงบังคับให้ทำอะไร

ทรงสละเวลาสอนหลักการทรงงานอย่างละเอียดให้เข้าใจทุกแง่มุม ดังนั้น การเรียนรู้หลักการทรงงาน ๒๓ ข้อที่พระองค์ทรงคิดค้นหาแนวทางการพัฒนาการทำงานเพื่อมุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนนั้น ควรยึดถือเป็นแบบอย่างในการเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาทและนำมาปฏิบัติให้เกิดผลดีต่อตนเอง สังคมและประเทศชาติสืบไป

๒. หัวใจของศาสตร์พระราชา

หัวใจของศาสตร์พระราชา เป็นศาสตร์หรือแนวคิดในการสอนคนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม ความรู้ ความพอเพียง ความเพียร สติปัญญา วินัย ความเสียสละ ความสามัคคี ฯลฯ แนวคำสอนดังกล่าวแล้ว วิเคราะห์ สังเคราะห์จากพระราชดำรัส พระบรมราโชวาท ณ วโรกาสต่างๆ (ชูสิทธิ์, ๒๕๕๙: ๒๗-๖๑) หัวใจของศาสตร์พระราชา ประกอบด้วย

- ๒.๑ ศาสตร์แห่งการพัฒนา
- ๒.๒ ศาสตร์แห่งความประพฤติ
- ๒.๓ ศาสตร์แห่งการอยู่ร่วมกัน

๓. ศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การสืบสานศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นกระบวนการนำศาสตร์พระราชาไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผล หรือเรียกว่า การนำความรู้ในศาสตร์ทั้ง ๓ ด้าน หรือ ๓ มิติ ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมสู่การพัฒนาประเทศให้มั่นคง ยั่งยืน ไปสู่การปฏิบัติจริง หรือเดินตามรอยเท้าพ่อในการปฏิบัติตน ปฏิบัติงาน เพื่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย

- ๓.๑ ศาสตร์พระราชาว่าด้วยการจัดการน้ำ
- ๓.๒ ศาสตร์พระราชาว่าด้วยสหกรณ์
- ๓.๓ ศาสตร์พระราชาว่าด้วยการจัดการดิน
- ๓.๔ ศาสตร์พระราชาว่าด้วยการจัดการป่าและสิ่งแวดล้อม
- ๓.๕ ศาสตร์พระราชาว่าด้วยนวัตกรรม
- ๓.๖ ศาสตร์พระราชาว่าด้วยเกษตรทฤษฎีใหม่
- ๓.๗ ศาสตร์พระราชาว่าด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน สามารถอธิบายได้ดังนี้

๓.๑ ศาสตร์พระราชาวาด้วยการจัดการน้ำ พระราชกรณียกิจเรื่องน้ำ ได้แก่ ฝายต้นน้ำ ลำธาร อ่างเก็บน้ำ โครงการฝนหลวง เชื้อนประตุน้ำอุทกวิทยาประสิทธิ์ (เขื่อนป้องกันน้ำเค็ม พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง นครศรีธรรมราช) แก้มลิง คลองลัดโพธิ์

๓.๒ ศาสตร์พระราชาวาด้วยสหกรณ์ การสหกรณ์เป็นระบบการรวมกลุ่มของผู้ผลิต เพื่อจัดการวางแผนในการจำหน่ายจ่ายแจกสินค้าออกสู่ผู้บริโภค โดยไม่มีพ่อค้าคนกลางเข้ามา กำหนดราคา ระบบสหกรณ์ เป็นระบบที่ช่วยให้ระบบการตลาดครบวงจร คือ ตั้งแต่การผลิต (Production) การกำหนดราคา (Price) การส่งเสริมการตลาด (Promotion) และช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) การสหกรณ์ถ้าได้รับการส่งเสริมจะช่วยพัฒนาระบบการผลิตแบบครบวงจรของชาวบ้าน และยกฐานะระบบการผลิตของชาวบ้านได้อย่างเท่าเทียม เท่าทันและยั่งยืน ในปัจจุบันวงจรการตลาดในระบบทุนนิยม เป็นอุปสรรคสำคัญต่อความก้าวหน้าของระบบสหกรณ์ในประเทศไทย กลไกการตลาดเสรีแบบผูกขาด เป็นอุปสรรคสำคัญในการขัดขวางระบบการสหกรณ์ สหกรณ์ในประเทศไทย ซึ่งตั้งขึ้นโดยการสนับสนุนของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้แก่ สหกรณ์หมู่บ้านหุบกะพง ซึ่งเป็นสหกรณ์แห่งแรก สหกรณ์การเกษตรสันกำแพง จำกัด สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด ซึ่งแนวพระราชดำริเรื่องสหกรณ์ในเวลาต่อมาได้เกิดสหกรณ์ขึ้นอีกหลายแห่ง ได้แก่ สหกรณ์โพนยางคำ สกลนคร สหกรณ์โคนมบ้านบึง สหกรณ์การเกษตรบ้านบึง จำกัด สหกรณ์ประมงชลบุรี จำกัด ข้อสังเกตคือ ในประเทศไทยมีสหกรณ์ที่จดทะเบียนประมาณ ๗๐๐ สหกรณ์ แต่ไม่มีสหกรณ์เกี่ยวกับการค้าข้าว หนึ่งๆ ที่เป็นพืชเศรษฐกิจและชาวนาเป็นกระดูกสันหลังของชาติ

๓.๓ ศาสตร์พระราชาวาด้วยการจัดการดิน พระราชกรณียกิจเกี่ยวกับการจัดการดิน ได้แก่ การแก้ดิน คือ ทำให้ดินเป็นกรดจัด จากนั้นหาวิธีปรับปรุงดินให้ดีขึ้น การห่มดิน หญ้าแฝก การพัฒนาดินทราย ดินดาน ดินเค็ม เป็นต้น

๓.๔ ศาสตร์พระราชาวาด้วยการจัดการป่าและสิ่งแวดล้อม ศาสตร์ในเรื่องนี้ได้แก่ การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก การปลูกป่าทดแทน การปลูกป่าตามไหล่เขา การฟื้นฟูสภาพป่า การปลูกป่า ๓ อย่าง ได้ประโยชน์ ๔ อย่าง ฯลฯ สำหรับแนวพระราชดำริในการฟื้นฟูสภาพป่าไม้ดำเนินได้หลายลักษณะ ได้แก่ (คณะอนุกรรมการการศึกษาปรัชญาทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชาวา, ๒๕๖๐: ๙๖ – ๙๗)

๑. ปลูกป่า ๓ อย่างประโยชน์ ๔ อย่าง

การปลูกป่า ๓ อย่าง แต่ให้ประโยชน์ ๔ อย่าง คือ แนวคิดที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ พระราชทานไว้เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า

ไม้ พร้อมกับอยู่บนพื้นฐานของความต้องการด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชน โดยประโยชน์แต่ละอย่าง มีดังนี้

ประโยชน์อย่างที่ ๑ คือ การปลูกไม้โตเร็วเพื่อพัฒนาและสร้างหน้าดินขึ้นใหม่ รวมทั้งยังสามารถนำมาใช้เป็นเชื้อเพลิงได้

ประโยชน์อย่างที่ ๒ คือ ปลูกไม้ดั้งเดิมที่มีความแข็งแรงและทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศ

ประโยชน์อย่างที่ ๓ คือ ปลูกไม้ เศรษฐกิจหรือไม้ผล เพื่อนำไม้มาใช้ในอนาคต

ประโยชน์ที่อย่างที่ ๔ คือ การอนุรักษ์ดินและน้ำ ช่วยสร้างความชุ่มชื้นให้กับพื้นที่

สรุปประโยชน์ของป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง ได้ในหลัก ๔ พอ มีดังนี้

๑.พอกิน คือ การปลูกต้นไม้ที่กินได้ รวมทั้งใช้เป็นยาสมุนไพร ไม้ในกลุ่มนี้ เช่น แค มะรุม ทูเรียน สะตอ ผักหวาน ฝาง เห้ม กล้วย พักข้าว ไม้ผลต่าง ๆ

๒.พอใช้ คือ การปลูกต้นไม้ให้เป็นป่าไม้ สำหรับทำเครื่องใช้สอยในครัวเรือน อาทิ ทำฟืน เผา ถ่าน ทำงานหัตถกรรม หรือทำน้ำยาซักล้าง ไม้ในกลุ่มนี้ เช่น มะค่าดีควาย หวาย ไม้ หมี่เหม็น

๓.พออยู่ คือ การปลูกต้นไม้ที่ใช้เนื้อไม้และไม้เชิงเศรษฐกิจให้เป็นป่า ไม้กลุ่มนี้เป็นไม้อายุยืน เพื่อใช้สร้างบ้าน ทำเครื่องเรือน ต้นไม้กลุ่มนี้ เช่น ตะเคียนทอง ยางนา สัก พะยูง พยอม

๔.พอร่มเย็น คือ ประโยชน์อย่างที่ ๔ ที่เกิดจากการปลูกป่า ๓ อย่าง จะช่วยฟื้นฟูระบบนิเวศดินและน้ำให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ ร่มรื่น และฉ่ำเย็นขึ้นมา

๒. ระบบภูเขาป่า คือการนำพลังงานแสงอาทิตย์ สูบน้ำจากอ่างเก็บน้ำขึ้นไปใส่ถังพักน้ำที่ก่อสร้างไว้บนภูเขาให้น้ำล้นและปล่อยให้ไหลกระจายไปตามพื้นที่โดยรอบถังพักน้ำ แล้วปลูกต้นไม้ ไร่รอบๆ พื้นที่ วิธีการนี้ทำให้พันธุ์ไม้มีอัตราการรอดตายค่อนข้างสูง เป็นการปลูกป่าจากด้านบนลงสู่ด้านล่าง

๓. การปลูกป่า โดยไม่ต้องปลูกซึ่งเป็นผลที่ได้รับจากการสร้างระบบภูเขาป่า เนื่องจากพันธุ์ไม้ที่รอดตายและสามารถเจริญเติบโตได้จะผลิตดอกออกผล เมล็ดหรือผลที่แก่จะร่วงหล่น ทำให้เกิดการเจริญเติบโตเป็นต้นใหม่หรือเมื่อไม่มีการบุกรุกพื้นที่ปล่อยทิ้งไว้ตามธรรมชาติในระยะเวลาหนึ่งพืชต่างๆ ก็สามารถแตกหน่อและเจริญเติบโตเป็นต้นใหม่ได้ มีพืชพันธุ์ไม้ขึ้นเต็มร่องเขา เป็นการคืนป่าตามธรรมชาติ โดยไม่ต้องปลูกสามารถประหยัดงบประมาณได้ด้วย

๔. ฝ่ายชะลอความชุ่มชื้น เนื่องจากน้ำบางส่วนที่ไหลลงมาจากระบบภูเขาป่าจะไหล มาที่แนวฝายชะลอความชุ่มชื้นหรือฝายแมว (Check Dam) จะมีการกระจายน้ำโดยใช้ท่อไม้ไผ่ ท่อสาย

ยาง หรือ ท่อพีวีซีเจาะรูต่อขยายไปทางด้านข้างให้น้ำกระจายออกไป เพื่อสร้างความชุ่มชื้นในพื้นที่ แล้วจึงทำการปลูกป่าเสริม

๕. ระบบป่าเปียก พระราชดำริ“ป่าเปียก” เกิดขึ้นเพื่อเป็นแนวในการป้องกันไฟป่า ทรงคิดค้นขึ้นโดยนำหลักการที่แสนง่าย แต่ได้ประโยชน์มหาศาล โดยใช้หลากหลายวิธีการประกอบกัน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานวิธีการก่อสร้าง “ป่าเปียก” ไว้ประกอบด้วย

วิธีที่ ๑ คือ การทำระบบป้องกันไฟไหม้ป่า โดยใช้แนวคลองส่งน้ำและแนวพีชนิต ต่าง ๆ ปลูกตามแนวคลองนี้

วิธีที่ ๒ คือ การสร้างระบบการควบคุมไฟป่าด้วยแนวป้องกันไฟป่าเปียก โดยอาศัย น้ำชลประทานและน้ำฝน

วิธีที่ ๓ โดยการปลูกต้นไม้โตเร็วคลุมแนวร่องน้ำ เพื่อให้ความชุ่มชื้นค่อยๆ ทวีขึ้น และแผ่ขยายออกไปทั้งสองร่องน้ำ ซึ่งจะทำให้ต้นไม้งอกงามและมีส่วนช่วยป้องกันไฟป่า เพราะไฟป่าจะเกิดขึ้นง่ายหากป่าขาดความชุ่มชื้น

วิธีที่ ๔ โดยการสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้น หรือที่เรียกว่า Check Dam ขึ้น เพื่อปิดกั้นร่องน้ำหรือลำธารขนาดเล็กเป็นระยะ ๆ เพื่อใช้เก็บกักน้ำและตะกอนดินไว้บางส่วน โดยน้ำที่เก็บไว้จะซึมเข้าไปสะสมในดินทำให้ความชุ่มชื้นแผ่ขยายเข้าไปทั้งสองด้านกลายเป็น “ป่าเปียก”

วิธีที่ ๕ โดยการสูบน้ำเข้าไปในระดับที่สูงที่สุดเท่าที่จะทำได้ แล้วปล่อยน้ำลงมาทีละน้อยให้ค่อยๆ ไหลซึมดินเพื่อช่วยเสริมการปลูกป่าบนพื้นที่สูงในรูป “ภูเขาป่า” ให้กลายเป็น “ป่าเปียก” ซึ่งสามารถป้องกันไฟป่าได้อีกด้วย

วิธีที่ ๖ การปลูกต้นกล้วยในพื้นที่ที่กำหนดให้เป็นช่องว่างของป่า ประมาณ ๒ เมตร หากเกิดไฟไหม้ป่าก็จะปะทะต้นกล้วยซึ่งอุ้มน้ำไว้ได้มากกว่าพืชอื่น ทำให้ลดการสูญเสียน้ำลงไปได้มาก

แนวพระราชดำริป่าเปียก จึงนับเป็นทฤษฎีการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ โดยใช้ความชุ่มชื้น เป็นหลักสำคัญที่จะช่วยให้ป่าเขียวสดอยู่ตลอดเวลา ไฟป่าจึงเกิดได้ยาก การพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์และพื้นที่ชุ่มน้ำ ที่สามารถทำได้ง่ายและได้ผลดียิ่งขึ้น

พระราชกรณียกิจและแนวพระราชดำริในการจัดการมลพิษในสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การจัดการน้ำเสียโดยวิธีการการใช้น้ำดีไล่น้ำเสีย สระเติมอากาศชีวภาพบำบัด การผสมผสานระหว่าง พืชน้ำกับระบบเติมอากาศ เครื่องกรองน้ำธรรมชาติ หลักธรรมชาติบำบัดธรรมชาติ การเติมอากาศ โดยใช้กังหันน้ำชัยพัฒนา แนวพระราชดำริในการแก้ไขสิ่งแวดล้อมที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ การกำจัดขยะและการนำขยะมาใช้ให้เกิดประโยชน์

๓.๕ ศาสตร์พระราชาวาด้วยนวัตกรรม

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกของโลก ที่ได้รับทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล Global Leader Award จากองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) สืบเนื่องจากพระอัจฉริยภาพด้านการประดิษฐ์นวัตกรรมที่สำคัญ ได้แก่ ฝนหลวง หล้าแฝก หรือพีชมหัศจรรย์ เพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ การปรับปรุงสภาพดินเปรี้ยว การใช้น้ำมัน กลั่นบริสุทธิ์ เป็นน้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับเครื่องยนต์ดีเซล การใช้น้ำมันกลั่นบริสุทธิ์เป็นน้ำมันหล่อลื่น สำหรับเครื่องยนต์สองจังหวะ ระบบโครงสร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังงานจลน์ เครื่องกำเนิดไฟฟ้า อุทกพลวัต กังหันน้ำชัยพัฒนา เครื่องกลเติมอากาศแบบอัดอากาศและดูดน้ำ อุปกรณ์ควบคุมการ ผลักดันของเหลว เพื่อใช้เป็นเครื่องยนต์ที่ขับเคลื่อนน้ำเพื่อใช้ในการขับเคลื่อนเรือ ภาชนะรองรับ ของเสียที่ขับออกจากร่างกายเพื่อรองรับปัสสาวะของผู้ป่วย

๓.๖ ศาสตร์พระราชาวาด้วยการเกษตรทฤษฎีใหม่

ทฤษฎีใหม่คือการประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการเกษตรเพื่อคนส่วนใหญ่ของประเทศ การเกษตรทฤษฎีใหม่ มี ๓ ชั้น

ชั้นที่ ๑ ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น ชั้นผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองให้อยู่รอด หรือ “พออยู่พอกิน” พอเพียงในระดับครอบครัวก่อน แล้วก้าวไปสู่ “พอมีพอกิน” แนวพระราชดำริ ชั้นที่ ๑ ประกาศในปี พ.ศ. ๒๕๓๗

ชั้นที่ ๒ ทฤษฎีใหม่ขั้นกลาง ชั้นนี้เกษตรกรรวบรวมพลังในรูปกลุ่มสหกรณ์ ร่วมแรง ร่วมใจ ในด้านการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สวัสดิการการศึกษาและด้านสังคมศาสตร์ เพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ชั้นที่ ๓ ทฤษฎีใหม่ขั้นก้าวหน้า ในขั้นนี้ดำเนินการจัดหาทุน หรือแหล่งเงิน ประสานกับหน่วยธุรกิจ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกัน ทั้งเกษตรกร ธนาคาร สหกรณ์และหน่วยธุรกิจ

๓.๗ ศาสตร์พระราชาวาด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง หรือ Sufficiency Economy เป็นทฤษฎีใหม่ไม่มีในตำราเศรษฐศาสตร์ แต่เป็นศาสตร์ใหม่ที่สมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงคิดขึ้นด้วยความฉลาดรู้ ตั้งแต่ก่อนครองราชสมบัติ (พ.ศ. ๒๔๘๙) และทรงใช้ความฉลาดรู้ จนกระทั่งตกผลึก แล้วเริ่มประกาศพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ต่อปวงประชารั้ครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๕๑๗ ดังพระราชดำรัส ดังนี้

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตาม

หลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป...”

พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ ๑๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๑๗

“...คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มี สิ่งทันสมัยใหม่ แต่เราอยู่พอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทย พอกอยู่ พอกิน มีความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐานตั้งปณิธานในทางนี้ ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพอกอยู่ พอกิน ไม่ใช่จะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่ว่ามีความพอกอยู่พอกิน มีความสงบเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความ พอกอยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้...”

“...ฉะนั้น ถ้าทุกท่านซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีความคิดและมีอิทธิพล มีพลังที่จะทำให้อื่นซึ่งมีความคิดเหมือนกัน ช่วยกันรักษาส่วนรวมให้อยู่ดีกินดีพอสมควร ขอย้ำ พอดควร พอกอยู่ พอกิน มีความสงบ ไม่ให้คนอื่นมาแย่งคุณสมบัตินี้ จากเราไปได้ ก็จะเป็นของขวัญวันเกิดที่ถาวร ที่จะมีคุณค่าอยู่ตลอดกาล...”

“...ถ้าท่านทั้งหลายช่วยกันคิด ช่วยกันทำ แม้จะมีการเถียงกันบ้าง แต่เถียงด้วยรากฐานของเหตุผลและเมตตาซึ่งกันและกัน และสิ่งที่สูงสุดที่สุดก็คือประโยชน์ร่วมกัน คือ ความพอกมี พอกิน พอกอยู่ ปลอดภัยของประเทศชาติ...”

กล่าวโดยสรุปแล้ว “ศาสตร์พระราชา” คือ ความหวังและพลังใจเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา นับเป็นเวลา ๗๐ ปีแห่งการครองสิริราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร” รัชกาลที่ ๙ ซึ่งคนไทยทุกคนต่างรู้ดีว่า ทรงทุ่มเทพระวรกายปฏิบัติพระราชกรณียกิจมากมาย เพื่อความอยู่ดีกินดี ของปวงชนชาวไทย ไม่ว่าจะพระราชกรณียกิจนั้นจะทำให้พระองค์ทรงเหน็ดเหนื่อย สักปานใด ภาพที่คนไทยเห็นจนชินตา คือ พระองค์ทรงทำงานทุกวัน และยังทรงคิดค้นแนวพระราชดำริต่างๆ มากแก้ไขสารพัดปัญหา เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ราษฎร ตลอดการครองราชย์อันยาวนาน พระราชกรณียกิจมากกว่าสี่พันโครงการ ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ได้พระราชทานองค์ความรู้ต่างๆ ผ่านศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ๖ ศูนย์ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่า ๔,๐๐๐ โครงการ พระบรมราโชวาท พระราชดำรัสและพระราชดำรินโอกาสต่างๆ รวมเป็น “ศาสตร์พระราชา” ให้กับประชาชนชาวไทย นำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต พัฒนาประเทศ แก้ไขปัญหาประเทศในทุกๆ ด้าน จึงควรเผยแพร่ องค์ความรู้และพระราชจริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ให้ประชาชนทุกหมู่เหล่า ได้น้อมนำไปประพฤติและปฏิบัติเพื่อสืบสานงานตามพระราชปณิธานของพระองค์และนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

บทสรุป

ศาสตร์พระราชาก็เป็นพระราชดำรัส พระบรมราโชวาทและการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย เป็นองค์ความรู้ และภูมิปัญญา ด้วยความมุ่งหมายพัฒนา ป้องกันและแก้ปัญหาให้ประโยชน์สุขแก่พสกนิกรและส่งผลต่อมวลมนุษยชาติทั้งปวงให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง สันติสุขและยั่งยืน

“ศาสตร์พระราชาก็” คือ องค์ความรู้ที่ได้จากโครงการตามพระราชดำริต่างๆ ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้ให้ไว้ เช่น ระเบิดจากข้างใน ปลุกป่าในใจคน พอเพียง ทำเป็นขั้นเป็นตอน เป็นต้น ดังนั้น “ศาสตร์พระราชาก็” ถือว่าเป็น “ตำราแห่งชีวิต” เพราะบันทึกจากประสบการณ์จากการทรงงานที่ทำให้ประเทศไทย สามารถผ่านวิกฤตการณ์ต่างๆ มาได้ทุกมิติ สามารถน้อมนำไปสู่การปฏิบัติได้เป็นอย่างดี โดยศาสตร์พระราชาก็มีพื้นฐานเบื้องต้นจากหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อันเป็นปรัชญาที่พระราชทานพระราชดำริชี้แนะ สามารถนำไปสู่เป้าหมายของการสร้างความมั่นคงในทางเศรษฐกิจได้ สามารถประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับ ทุกสาขา ทุกภาคของเศรษฐกิจ ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙) ได้อัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ควบคู่ไปกับกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และการพัฒนาที่สมดุลทั้งคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยมีการเตรียม “ระบบภูมิคุ้มกัน” ด้วยการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนที่มีอยู่ในประเทศและการบริหารจัดการความเสี่ยงให้พร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในประเทศ เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่เย็นเป็นสุขของคนไทยทุกคน

ศาสตร์ของพระราชาก็ เน้นการพัฒนาที่มุ่งสร้างความสมดุลทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ตลอดจนสร้างความสุขแบบยั่งยืนภายใต้หลัก 3S ได้แก่ Survival (การอยู่รอด) Sufficiency (พอเพียง) และ Sustainability (ยั่งยืน) การทำงานต้องให้ประชาชนสามารถหารายได้ด้วยตนเองจากการเพิ่มมูลค่าทางการเกษตร พร้อมทั้งปกป้องสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กัน รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกๆ คนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกๆ ขั้นตอนการพัฒนา เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ ดังนั้น หลักการสำคัญศาสตร์พระราชาก็ คือ “การพัฒนาแบบองค์รวมและการบูรณาการ” เป็นความร่วมมือกันระหว่างหน่วยราชการต่าง ๆ ทั้งภาครัฐภาคเอกชนและองค์กรท้องถิ่น โดยงานพัฒนาครอบคลุมตั้งแต่การสร้าง ความมั่นคงทางอาหารและน้ำ ไปจนถึงการพัฒนาโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน การชลประทาน ถนนและไฟฟ้า เพื่อปูทางไปสู่โครงการพัฒนาในระยะยาว นอกจากนั้นยังได้ให้ความสำคัญกับเรื่องของการพัฒนาคน สุขภาวะ การดำรงชีวิต และการศึกษาอย่างมีบูรณาการและเป็นองค์รวม เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาที่รอบด้านและยั่งยืน

คำถามทบทวน

จงตอบคำถามต่อไปนี้ให้ถูกต้อง

๑. จงอธิบายความหมายของศาสตร์พระราชา
๒. จงอธิบายความสำคัญของศาสตร์พระราชา
๓. แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ“เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” คืออะไร จงอธิบาย
๔. แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ“ภูมิสังคม” คืออะไร จงอธิบาย
๕. แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ“การสร้างคนด้วยการศึกษาและการเรียนรู้” คืออะไร จงอธิบาย
๖. แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ หลัก ๓ ป. คืออะไร จงอธิบาย
๗. หัวใจศาสตร์พระราชา คืออะไร จงอธิบาย
๘. ศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน คืออะไร ประกอบด้วยอะไรบ้าง
๙. พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงจัดตั้งโรงเรียนที่เป็นการศึกษาในระบบ ได้แก่โรงเรียนใดบ้าง
๑๐. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีกี่ศูนย์ มีชื่อว่าอะไรและอยู่ในจังหวัดใดบ้าง